

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**СУЧАСНА ЮРИДИЧНА НАУКА:
ПРОБЛЕМИ ДОКТРИНАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

19 квітня 2019 року
м. Харків

Харків 2019

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради юридичного факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
протокол № 11 від 20 травня 2019 року*

С 89 **Сучасна** юридична наука: проблеми доктринальної комунікації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19 квітня 2019 р., м. Харків. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 328 с.

У розвитку української юридичної науки важливе значення має не припуститися розмежованості різних її складових. Протягом тривалого періоду існувало дванадцять наукових спеціальностей з юриспруденції. За часи незалежності України підготовлено і захищено велику кількість докторських і кандидатських дисертацій. Цим суттєво розвивалася вітчизняна юридична доктрина, однак комунікації між теоретико-історичними, галузевими, міжгалузевими, міжнародно-правовими, спеціальними юридичними науками не завжди є сталими і ефективними. Це стосується понятійно-категорійного апарату, методології, розуміння змісту суспільних процесів та їх юридичного оформлення. Саме цим питанням і проблемам присвячено роботу Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна юридична наука: проблеми доктринальної комунікації», у рамках якої відбувся дискурс представників різних наукових спеціальностей і галузей юридичної науки.

УДК 340

Редколегія: Т. Є. Кагановська, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України (головний редактор); О. М. Головка, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України (заступник головного редактора); І. В. Венедіктова, доктор юридичних наук, професор; М. М. Воронов, кандидат юридичних наук, доцент; М. В. Даньшин, доктор юридичних наук, професор; О. О. Житний, доктор юридичних наук, професор; професор Т. Л. Сироїд, доктор юридичних наук, професор.

Адреса редколегії: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 6, м. Харків 61022, т.: (057) 707–53–81.

Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст. Тези друкуються в авторській редакції.

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2019

УДК 343.226

Тетяна Анатоліївна ПАВЛЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Тетяна Євгенівна ДУНАЄВА,

кандидат юридичних наук, науковий
співробітник відділу дослідження проблем
кримінального процесу та судоустрою
Науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3710-1318>

ЩОДО МОЖЛИВИХ ПЕРСПЕКТИВ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО

Проблема психологічного насильства в нашій державі стоїть досить гостро. Особливо це стосується підлітків. Так, наприклад, за даними нещодавнього дослідження ЮНІСЕФ, з проблемою булінгу в Україні протягом останніх трьох місяців стикалися 67% опитаних віком від 11 до 17 років. Майже чверть самі стали жертвами булінгу, при цьому майже половина з них нікому не розповідали про ці випадки [1].

Щодо можливих перспектив встановлення кримінальної відповідальності за психологічне насильство, то з цього приводу висловимо такі міркування.

Перш за все слід зауважити, що мова йде про криміналізацію діяння, тобто про процес виявлення суспільно небезпечних видів людської поведінки, визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними та закріплення їх у законі про кримінальну відповідальність, як злочинів [2, с. 20]. Даний процес має відповідати основним підставам та принципам криміналізації. Зокрема, юридико-кримінологічним підставам. Слід підкреслити, що для віднесення законодавцем тих або інших діянь до числа злочинних вирішальним є їх суспільна небезпечність. В свою чергу суспільна небезпечність — це властивість, притаманна злочину, яка полягає в тому, що він (злочин) спричиняє тяжку шкоду існуючому в суспільстві правопорядку або ставить правопорядок під загрозу заподіяння такої шкоди. Це є об'єктивна характеристика, властива відповідній поведінці, скерованій на відповідні суспільні відносини. Суспільну небезпечність утворює низка

факторів: характеристика (з точки зору важливості) об'єкта злочину; характер та розмір заподіяної шкоди; характеристика об'єктивної сторони діяння (спосіб учинення злочину, знаряддя та засоби, за допомогою яких його вчинено, час, місце, обстановка); форми та ступінь вини особи, яка вчинила злочин; мотиви злочинної діяльності та мета, досягнення якої переслідувалося винним. Слід підкреслити, що юридико-кримінологічна підстава криміналізації полягає у тому, що криміналізація діяння доречна тоді і тільки тоді, коли немає і не може бути правового механізму ефективно регулюючого відповідні відносини методами інших галузей права [2, с. 24–25].

Якщо говорити чи є юридико-кримінологічна підстава для встановлення кримінальної відповідальності за психологічне насильство (булінг, мобінг, сталкінг, психологічні маніпуляції тощо), то тут постає ряд питань. Зокрема, щодо можливості визначення характеру та розміру заподіяної шкоди, тобто майбутній закон має містити чіткі критерії та механізми для визначення факту та розміру можливої заподіяної шкоди. Що, напевно, буде зробити дуже складно, враховуючи особливості діянь, які мали б бути криміналізованими та неоднозначність у їх трактуванні. Отже, з'ясування таких наслідків буде прерогативою практичних працівників. А за таких умов існуватиме серйозна небезпека зловживань, як з боку правоохоронців, так і з боку так званих «потерпілих».

Крім того, існують великі питання щодо описання у диспозиції об'єктивної сторони діяння (спосіб учинення злочину, знаряддя та засоби, за допомогою яких його вчинено тощо). Зокрема, це стосується тлумачення поняття «психологічне насильство», адже воно має не лише відповідати суті вчиненого, а й бути таким, щоб не виникало питань і непорозумінь при його застосуванні на практиці. Наприклад, визначення «психологічне насильство» (також психічне насильство, емоційне насильство, ментальне насильство, від англ. *Psychological abuse Psychological violence, Emotional abuse, or Mental abuse*) як форми насильства, яка характеризується тим, що людина піддається сама або піддає іншу особу поведінці, яка може призвести до психологічної травми, включаючи тривогу, хронічну депресію або посттравматичний стресовий розлад [3; 4], що надається у літературі, навряд чи може бути прийнятним для національного кримінального законодавства, оскільки містить забагато оціночних понять, що, може викликати складнощі у правозастосуванні.

Крім того, чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення 18 грудня 2018 р. було доповнено новою нормою про заборону булінгу [5]: «Булінг (цькування), тобто діяння учасників

освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого...» (ст. 173⁴ КУпАП), то необхідний певний час для того щоб зрозуміти чи дійсно прийнята Верховною Радою норма є дієвою, чи повною мірою вона задовольняє потреби суспільства у протидії психологічному насильству у формі булінгу чи, дійсно, адміністративної відповідальності не достатньо, і є необхідність у встановленні кримінальної відповідальності. Крім того, якщо звернути увагу на визначення булінгу у нормі КУпАП, то виходить, що булінг є більш широким поняттям, яке включає психологічне, фізичне, економічне, сексуальне насильство, що також викликає питання.

Щодо соціально-економічних підстав криміналізації. Потрібно мати на увазі, що вплив, який здійснюється законом про кримінальну відповідальність, є набагато сильнішим за вплив, що здійснюється іншими галузями права. А відтак, такий вплив тягне за собою і збільшення різноманітних (соціальних, економічних та ін.) негативних наслідків. Це викликає необхідність урахування можливих позитивних і негативних наслідків криміналізації, потребу досягнення відповідності між ними та процесом криміналізації. Знову ж таки, ми повертаємося до проблем термінології і, з огляду на це, можливих зловживань, як можливих негативних наслідків криміналізації.

Слід зазначити, що закон про кримінальну відповідальність повинен як найповніше відповідати правовому менталітету народу і враховуватись при вирішенні питання про криміналізацію (соціально-психологічні підстави криміналізації). І не зважаючи на той факт, що дійсно в нашій державі існує проблема психологічного насилля, в той же час, дійсно, є перестороги щодо готовності нашого суспільства до таких змін (щодо заборони психологічного насильства у різних формах) чи не призведуть такі зміни більше до зловживань, а ніж до захисту осіб, які дійсно постраждали від різних форм психологічного насильства.

Список бібліографічних посилань

1. 67% дітей в Україні стикалися з цькуванням. BBC. News. Україна. [20 липня 2017 р.]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40672444> (дата звернення 29.03.2019).
2. Фріс П. Л. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. Вісник Асоціації кримінального права України. № 1(2). 2014. С. 19–28.

URL : http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/2_2.pdf (дата звернення: 28.03.2019).

3. Donald G. Dutton. Patriarchy and wife assault: the ecological fallacy. *Violence & Victims*. 1994, 9, 2. P. 125–140. URL: <http://www.ejfi.org/DV/dv-88.htm> (дата звернення 29.03.2019).

4. Anne E. Thompson, Carole A. Kaplan. Childhood emotional abuse. *The British Journal of Psychiatry*. 1996. Vol. 168 Issue 2. PP. 143–148. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/the-british-journal-of-psychiatry/article/childhood-emotional-abuse/4F5529A9F1414A9DDB3C8B53D6000C3F> (дата звернення 29.03.2019).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 р. № 2657–VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> (дата звернення 29.03.2019).

УДК 342.97:352

Ірина Анатоліївна ПАХОМОВА,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-6221-5902>

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИМУСУ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Для юридичної науки та практики важливим є з'ясування співвідношення й взаємозв'язку між адміністративною відповідальністю та адміністративним примусом.

Протягом тривалого часу серед науковців точиться дискусія щодо визначення спільних та відмінних рис між відповідальністю та примусом. Одні зазначають, що відповідальність в цілому, та адміністративна зокрема, — може бути реалізована відносно правопорушника без застосування примусу, і примус є нічим іншим, аніж формою діяльності суб'єкта владних повноважень, інші зазначають, — що адміністративна відповідальність завжди супроводжується примусом тощо.

Проте, варто відзначити, що розуміння примусу та відповідальності потрохи позбавляється звичного змістовного навантаження, сформованого за радянських часів, коли відносини між державою та суспільством мали суто імперативний, власне «примусовий» характер. Сьогодні ж відносини за участю суб'єкта владних повноважень трансформуються в партнерські, у зв'язку з чим